

Araştırma Makalesi / Research Article

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDAKİ (1924-1928) İLKOKUL TARİH DERS KİTAPLARINDA MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNİN SİYASİ VE DİPLOMATİK GELİŞMELERİ

Ahmet VURGUN¹
Yasin ÖZDEMİR²

Öz

Bu çalışmada ilkökuller tarih ders kitaplarında Cumhuriyetin ilk kuşağına Milli Mücadele yıllarındaki siyasi ve diplomatik gelişmelerin sunumunun değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel araştırmanın kullanıldığı çalışmanın verilerinin kaynağını Harf İnkılabı öncesi (1924-1928) yayınlanan ilkökuller tarih ders kitapları oluşturmaktadır. Veriler, tarihsel araştırma yönteminde sıklıkla kullanılan doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda o dönem ilkökullerde okutulan sekiz farklı ders kitabı incelenerek elde edilen veriler çözümlenmiştir. Araştırmanın bulgularını Milli Mücadele sürecindeki siyasi ve diplomatik gelişmeler oluşturmaktadır. Siyasi gelişmelere dair konular “Kongreler, İstanbul Hükümeti, Misak-ı Milli, TBMM ve Saltanatın Kaldırılması” başlıkları altında tasnif edilmiştir. Diplomatik gelişmeler ise “Wilson Prensipleri, Paris Barış Konferansı, Sevr Antlaşması, Londra Konferansı, Kars Antlaşması, Ankara Antlaşması, Mudanya Mütarekesi ve son olarak Lozan Barış Antlaşması” şeklinde sıralanarak sunulmuştur. Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmasının meydana getirdiği duygu ve düşünceler, ders kitaplarındaki anlatılarda tespit edilmektedir. Olaylar ve ülkedeki atmosfer, tarih anlayışını ve eğitimi derinden etkilemiştir. Tarih dersi aracılığıyla Cumhuriyetin çocuklarına tüm yönleriyle bir Milli Mücadele tarihinin öğretilip toplumsal bellekte yer edinmesinin amaçlandığı aşikardır.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Türk İstiklal Savaşı, Tarih Eğitimi, Ders Kitapları

THE POLITICAL AND DIPLOMATIC DEVELOPMENTS OF THE TURKISH WAR OF INDEPENDENCE PERIOD IN SCHOOLBOOKS DURING THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC (1924-1928)

Abstract

This work aims to examine the presentation of political and diplomatic developments of the Turkish War of Independence period in history schoolbooks for primary schools used by the first generation of the Turkish Republic. In this work based on method of qualitative historical research, the main data source is history schoolbooks for primary schools published in Ottoman Turkish script between 1924 and 1928. The data is gathered by document examination, a practice frequently used in historical research method. This data which is provided by the examination of eight schoolbooks used by primary schools of the period is analyzed according to purpose of the research. The findings consist of political and diplomatic developments of the Turkish War Independence period. Political Developments are classified as “Congresses, Imperial Cabinet in Istanbul, National Pact, Grand National Assembly of Turkey, Abolition of the Ottoman Sultanate” and diplomatic developments as “The Fourteen Points, Paris Peace Conference, Treaty of Sèvres, London Conference, Treaty of Kars, Treaty of Ankara, Armistice of Mudanya and Treaty of Lausanne”. Ideas and sentiments caused by the victory at the end of the Turkish War of Independence are found at historical narratives in the schoolbooks. The events and general atmosphere of the country deeply influenced history education and historical perspective. It is clear that the goal was to teach history of Turkish War of Independence with its all aspects and to make it part of social memory via history courses.

Keywords: National Campaign, Turkish War of Independence, History Education, Schoolbooks

¹ Arş. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, ORCID 0000-0002-9148-7285.

Sorumlu yazar (Corresponding Author): ahmetvurgun43@gmail.com.

² Arş. Gör., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, ORCID 0000-0003-2383-3921.

Başvuru Tarihi (Received): 02.09.2020 **Kabul Tarihi** (Accepted): 16.10.2020

Giriş

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye'de yeni bir dönem başlamış ve bu yeni dönemde her alanda olduğu gibi eğitimde de çeşitli gelişmeler ve değişiklikler yaşanmıştır. Cumhuriyetin kurucusu Atatürk'ün eğitimle ilgili görüşleri dönemin eğitimcileri tarafından "Türk Eğitim Sistemi"nin yol haritası olarak ele alınmıştır. Bu görüşler, yeni dönemin eğitim politikaları kadar vatandaşlık aktarımının başta gelen aracı olarak okullarda verilen tarih programlarını da etkilemiştir (Ata, 2000: 85). Yeni rejimin eğitim politikasının esasını oluşturan Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924) ile ülkedeki tüm eğitim kurumları tek bir çatı altında toplanmış, okul programları ve ders kitapları, Cumhuriyetin ilkeleri doğrultusunda yeniden hazırlanmaya başlamıştır (Aslan, 2012: 334). Hemen akabinde 23 Nisan 1924'te Maarif Vekili Vasıf Çınar'ın başkanlığında toplanan II. Heyet-i İlmiye'de, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ilkokul müfredat programı hazırlanmıştır. Bu program, kırk üç kişi tarafından yirmi dört gün çalışarak hazırlanmış ve içlerinde II. Meşrutiyet dönemi tarih ve eğitim tartışmalarını bilen Ali Haydar Taner, Nafi Atuf Kansu, Mustafa Şekip Tunç, İhsan Sungu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Fuat Köprülü ve Kazım Nami Duru gibi eğitimciler yer almıştır (Ata, 2014: 50-51).

1924 müfredat programında tarih dersi ilkokullarda 3. 4. ve 5. sınıflarda yer almıştır. Ayrıca her üç sınıfta ders kitabı kullanılmıştır. Programda özellikle 3. sınıftaki tarih dersinin içeriği ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre bu sınıftaki tarih dersi daha çok okuma ve sohbet şeklinde olacak ve 1908'den 1924 yılına kadar meydana gelen önemli olaylar çocukların ilgisini çekecek şekilde muallim tarafından anlatılacaktır. Bilhassa Anadolu'da milli hareketlerin başlamasıyla Cumhuriyetin ilanına kadar geçen milli uyanış devrine özel önem verilerek bu devrin kahramanlık menkıbeleri ve büyük şahsiyetleri anlatılacaktır. Öğretim süresinin dörtte birini bu kısmın oluşturması gerektiği programda özellikle belirtilmiştir. 5. sınıf programında da milli uyanış devri, Türk İstiklal Savaşı ve yeni Türkiye Devleti'nin kuruluşu, konular arasında yer almıştır (Maarif Vekâleti, 1924: 3, 23-25). Cumhuriyetin bu ilk programında "milli uyanış" olarak nitelendirilen Milli Mücadele sürecinin üzerinde özellikle durulması yeni rejimin tarih eğitimine olan etkisi ve verdiği önemi göstermektedir.

1924 müfredat programının aciliyet gereği hazırlanması ve geçici olarak görülmesi, kısa bir süre sonra yeni bir müfredat programı çalışmasının yapılmasına neden olmuştur. Bundan da öte, ilkokulun başlıca amacının genç kuşakların çevresinde faal, iyi vatandaşlar olarak yetiştirilmesi olduğuna dikkat çekilerek bu amacın layıkıyla gerçekleşmesi için mevcut müfredat programında değişiklik yapılmak istenmiştir (Maarif Vekâleti, 1926: 2). Neticede 1926 yılında uygulamada yaşanan sorunları ve eksiklikleri gidermek amacıyla yeni bir müfredat programı hazırlanmıştır. Bu yeni program 1926-1927 ders yılında pilot olarak birkaç okulda, 1927-1928 ders yılından itibaren ise ülkedeki bütün okullarda uygulanmıştır (Aslan, 2011: 762-763; Çapa, 2012:17).

1926 müfredat programında tarih dersinin yerine bakıldığında öncelikle dersin hedefleri dikkati çekmektedir:

1. Çocuklara Türk milletinin geçmişi hakkında bilgi verip onlarda şuur uyandırmak
2. Bugünkü medeniyetin uzun bir geçmişin ürünü olduğunu anlatmak
3. Büyük şahısların hayat ve hareketlerini betimleyip, çocuklara model olacak örnekler göstermek (Maarif Vekâleti, 1926: 71).

Yeni programda, öğretimin ağırlık merkezini Türk tarihinin oluşturacağı ve genel tarihin en önemli kısımlarının Türk tarihiyle ilişkili olarak öğretileceği ifade edilmiştir (Maarif Vekâleti, 1926: 71). Konular arasında ilişkiye önem verilen 1926 programın birinci devresinde, bütün derslerin hayat ve toplum mihveri etrafında toplu olarak öğretilmesi kabul edilmiştir. Bu nedenle önceki programda ayrı ayrı işlenen "tabiat tetkiki", "musahabat", "tarih" ve "coğrafya" dersleri yerine yeni programda bu dersler "hayat bilgisi" adı altında birleştirilmiştir. Hayat Bilgisi

dersinin öğretimin bel kemiği olacağı ve diğer derslerin de buna istinaden işleneceği üzerinde durulmuştur (Maarif Vekâleti, 1926: 2).

Programda tarih dersi ilkökul 4. ve 5. sınıflarda haftada iki ders olarak yer almıştır. 4. sınıfta dersin sonunda Osmanlı tarihinden kısaca bahsedilip milli tarih özetlenerek Cumhuriyet devrine kadar getirilecektir. 5. sınıfta da İstiklal Savaşı, Milli Türk Devleti gibi yeni rejimin inşa sürecini oluşturan konuların işlenmesi kararlaştırılmıştır (Maarif Vekâleti, 1926: 72-74). Bütün bunlar, Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyete giden sürecin ilkökul öğrencilerine aktarılmak istendiğini göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve önderi M. Kemal Atatürk, bu programla yakından ilgilenecek yeni programdaki tarihe ilişkin kısımların altını çizerek okumuştur. Atatürk, dersin hedefleri arasında yer alan “büyük şahısların hayat ve hareketlerini betimleyip, çocuklara model olacak örnekler göstermek” maddesini özellikle işaretlemiştir (Ata, 1998: 67).

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki tarih eğitiminde, 1930'ların başlarına kadar II. Meşrutiyet döneminden gelen bir devamlılık olmakla birlikte kısmen değişiklikler yaşanmıştır. Nitekim Osmanlı Tarihi yerine, yeni rejimin tarihi ön plana çıkarılmıştır. Artık bu süreçte, milli tarih anlayışına önem verilerek Türk tarihi başlangıçtan Cumhuriyetin ilanına kadar bütünlük içerisinde ele alınmış, tarih müfredatları ve ders kitapları da milli tarih anlayışı doğrultusunda hazırlanmıştır (Engin, 2015: 105; Vurgun, 2016: 73-74; Çapa, 2012: 17; Yıldırım, 2016: 50). Bu anlayışın etkisi ders kitaplarında hemen kendini belli etmiş, Fuat Köprülü'nün Milli Mücadele yıllarında yayımladığı “Milli Tarih” adlı ders kitabı, 1924 ve 1926 programları doğrultusunda aynı isimle yeniden neşredilmiştir. Bunun dışında Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1930) II. Meşrutiyet döneminde hazırladıkları ders kitaplarını, Cumhuriyetin esaslarına ve program değişikliklerine göre düzenleyip tekrar bastıran Ahmet Refik, Ali Reşat, İhsan Şerif gibi tarihçilerin hazırladıkları ders kitapları okullarda okutulmuştur (Ata, 2000: 85; Keleş ve Kiriş, 2006: 573). Adı geçen yazarların hazırladıkları ders kitaplarının isimlerine bakıldığında, Cumhuriyetin ulus-devlet anlayışının etkisi doğrudan görülmektedir. Örneğin “Bizim Tarih” kitabında ulus inşasında hedeflenen ortak “biz”e gönderme yapılırken, “Cumhuriyet Çocuklarına Tarih Dersleri” adlı kitapta da yeni rejimin adı, rejimin çocuklarıyla bütünleştirilmiştir (Alaca, 2017: 35). İlkokul tarih ders kitapları bu özellikleri gösterirken, ortaokul ve liseler için yeni ders kitapları daha geç hazırlanmış, II. Meşrutiyet dönemindeki ders kitaplarında bazı değişiklikler yapılarak kullanılmaya devam etmiştir. 1930'ların başına gelindiğinde ise Atatürk'ün öncülüğünde başlayan tarih çalışmalarıyla Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti tarafından liseler için dört ciltlik tarih ders kitabı serisi hazırlanmıştır. İlk ve ortaokullar için de Maarif Vekâleti, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin oluşturduğu ders kitaplarından yararlanarak yeni ders kitapları hazırlatmıştır (Çapa, 2012: 21-22). Böylece tarih eğitiminde 1930 sonrası “Türk Tarih Tezi” olarak nitelendirilen yeni bir dönem başlayarak Cumhuriyetin ilk yıllarında tarih eğitimi bağlamında atılan adımlar Türk Tarih Tezi ile nihai rengini almaya başlamıştır (Vurgun, 2016: 74).

1.Amaç

Bu çalışmada, ilkökul tarih ders kitaplarında Cumhuriyetin ilk kuşağına Milli Mücadele yıllarındaki siyasi ve diplomatik gelişmelerin sunumunun değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Milli Mücadele, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası başlayan (30 Ekim 1918) ve Türkiye'yi işgal eden güçlere karşı topyekûn yapılan direniş ve mücadelenin adı olup, “Türk İstiklal Savaşı” olarak da anılmaktadır. Askeri ve siyasi olmak üzere iki ayağı olan Milli Mücadele, askeri bakımdan Mudanya Ateşkes Antlaşması (11 Ekim 1922), siyasi bakımdan ise Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923) ile sona erer (Küçük, 2005: 76-83). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinin öyküsü olarak nitelendirebileceğimiz Milli Mücadele konusu, Cumhuriyet döneminde Türkiye'deki tüm seviyelerdeki okul programlarında ve tarih ders kitaplarında her zaman yer almıştır (Şimşek ve Çakmakçı, 2019). Özellikle Cumhuriyetin ilanının hemen ardından

hazırlanan müfredat programları ve ders kitaplarında bu konunun önemi daha net anlaşılmaktadır.

Modern eğitim sistemine sahip pek çok ülkede tarih öğretimi, küçük yaşlarda başlatılmaktadır (Aktın ve Dilek, 2014: 38). Çünkü bir toplumdaki tarih bilinci büyük ölçüde ilkokulda oluşur. Türkiye'de de Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun önemli bir kısmı tarih bilgisini ilkokulda almıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki okulların durumu göz önüne alındığında ilkokuldaki tarih eğitiminin Cumhuriyet idaresi için ne denli önemli olduğu daha net anlaşılır (Öztürk ve Yılmaz, 2001: 412). Bu bağlamda modern Türkiye tarihinin dönüm noktalarından biri olan Cumhuriyetin ilk yıllardaki tarih eğitiminin ve ders kitaplarının incelenmesi, tarih ve eğitim araştırmalarına belirli bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca Atatürk dönemi tarih anlayışı ve tarih eğitimi üzerine daha çok 1930 sonrası yani Türk Tarih Tezi dönemi çalışılmıştır (Aslan, 2011: 752). Bu durum, Atatürk dönemi tarih anlayışı ve eğitiminin bütün olarak ele alınması gerektiğini ortaya koyar. Bu çalışma ile hem Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki tarih anlayışı ve tarih eğitiminin durumu ders kitapları üzerinden tespit edilecek, hem de daha kurumsallaşma aşamasında olan Cumhuriyet idaresinin tarih eğitimine ne gibi etkiler bıraktığı incelenmiş olacaktır. Bundan da öte içinde bulunduğumuz zaman diliminin Milli Mücadelenin 100. yılına tekabül edişi de çalışmanın önemini artırmakta, bugünden bir asır öncesindeki duruma bakma fırsatı vermektedir.

2.Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel araştırma kullanılmıştır. Tarihsel araştırma, geçmişte meydana gelmiş eylemleri ve olayları tanımlamak, açıklamak ve böylelikle anlayabilmek için verilerin sistemli olarak toplanması ve değerlendirilmesidir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011: 534). Bu nedenle tarihsel araştırmanın gereği olarak dönemin birinci el kaynakları olan ders kitaplarından yararlanılmış, dokümanlardan hareketle dönemin tarih anlayışı ve tarih eğitimi tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Harf İnkılabı öncesi (1924-1928) ilkokul tarih ders kitapları, araştırmanın temel verilerini oluşturmakta olup Tablo 1'de sunulmuştur. Bu veriler tarihsel araştırmanın sıklıkla kullandığı yöntemlerden doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi veren yazılı materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189). Araştırmanın temel kaynağını oluşturan ders kitapları, İBB Atatürk Kitaplığı ve Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege koleksiyonundan temin edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda o dönem ilkokullarda okutulan sekiz farklı ders kitabı incelenerek Osmanlı Türkçesiyle yazılı bulunan eserlerin konu ile ilgili olan kısımları günümüz Türkiye Türkçesi alfabesine aktarılmıştır. Akabinde elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bu bağlamda ders kitaplarındaki ilgili konulardan elde edilen veriler kategorik hale getirilerek kronolojik olarak sıralanmıştır.

Tablo 1: 1924-1928 Yılları Arasındaki İlkokul Tarih Ders Kitapları

Ders Kitapları	Yazar	Yıl	Sınıf
Bizim Tarih	Ahmet Halit	1924	3
Milli Tarih	Köprülüzade Mehmet Fuat	1924	5
Türkiye Tarihi	Ahmet Refik	1925	3
Cumhuriyet Çocuklarına Tarih Dersleri	İhsan Şerif	1926	5
Türk Çocuklarına Tarih Dersleri	Emin Ali	1927	5
Cumhuriyette Tarih	İhsan Şerif	1927-1928	4
İlk Mekteplere Tarih Dersleri	Ali Reşat	1928	4
Çocuklara Tarih Bilgisi	Ahmet Refik	1928	5

3.Bulgular

3.1.Siyasi Gelişmeler

Araştırmanın bulgularını Milli Mücadele sürecindeki siyasi ve diplomatik konular oluşturmaktadır. Siyasi Gelişmeler bağlamında konular Milli Mücadele tarihindeki kronolojiye göre sıralanarak; “Kongreler, İstanbul Hükümeti, Misak-ı Milli, TBMM ve Saltanatın Kaldırılması” başlıkları altında tasnif edilmiştir.

3.1.1.Kongreler

İncelenen ders kitaplarında Milli Mücadele tarihinin başlangıcında önemli bir yeri olan kongrelerden bahsedilirken, Anadolu'nun stratejik önemine ve Milli Mücadelenin amacına vurgu yapıldığı, Erzurum ve Sivas Kongrelerinin öne çıktığı fark edilmektedir:

Millet, hain düşmana karşı kendi kendini müdafaa edecekti. Hakiki anavatan, Anadolu idi. Oraya bütün Türk kahramanlarını toplamak, düşmana ölünceye kadar dayanmak, Türkün namusunu ve istiklalini kurtarmak lazımdı. Faaliyet başladı. Anadolu'da kongreler toplandı. Milletın arzusu kararlaştırıldı (Ahmet Refik, 1925: 17).

Paşamızın himmetiyle evvela Erzurum'da, sonra Sivas'ta kongreler toplandı. Daha kuvvetli ve esaslı surette milli birlik kendini göstermeye başladı (Ahmet Halit, 1924: 11).

Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya ayak basar basmaz dağınık ve perişan bir surette devam eden müdafaa muharebeleri bir intizam dahline girmeye başladı. Erzurum ve Sivas'ta topladığı milli kongreler ile Türk milletinin arzusuna bir mecra verdi (Emin Ali, 1927: 141-142).

3.1.2.İstanbul Hükümeti

Milli Mücadeledeki siyasi gelişmelerden bir diğeri İstanbul hükümetinin durumudur. İncelenen ders kitaplarında İstanbul hükümetinin, Anadolu hareketi ve Mustafa Kemal Paşa'nın karşısında olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca İstanbul hükümetinin başında olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın bu süreçteki tavrı ve özelliğine de dikkat çekilmiştir:

O sırada Paris'e İstanbul hükümetinden murahhas istediler. Anadolu buna karşı köpürdü. Her gün telgraflar yağıyor, İstanbul hükümetini ve Ferid'in sadaretini tanımadıklarını bildiriyorlardı. Yine bu sırada İstanbul hükümeti ne yapacağını şaşırılmış ve Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'in tevkiflerini emretmişti. Artık Anadolu ile İstanbul arasındaki münasebet nihayet buluyordu (Ahmet Halit, 1924: 11).

Birtakım vatan hainlerinden teşkil eden, Hürriyet ve İtilaf Fırkası hükümetin başına geçti. Hükümdar Vahdeddin de bu hainlerin reisi idi. İngilizler, Hürriyet ve İtilaf hainlerinin de teşvikiyle 16 Mart'ta İstanbul'u işgal ve bir takım Türk vatanperverlerini Malta'ya... (Fuat Köprülü, 1924: 102-105).

3.1.3.Osmanlı Mebusan Meclisi ve Misak-ı Milli

İlgili ilkökul tarih ders kitaplarında son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin toplanması ve orada alınan "Misak-ı Milli" kararlarının öneminden de bahsedilmiştir. Bu bağlamda meclisin toplanması millet iradesinin bir tecellisi olarak görülmüş ve Misak-ı Milli'de yer alan Türklerin çoğunluk oluşturduğu yerlerin Türk hâkimiyetinde kalması gerektiği ifadesi üzerinde özellikle durulmuştur:

Bir millet meclisi toplanması kabul edildi. İntihabat başladı. Mustafa Kemal Paşa'nın tavsiyesiyle Anadolu'nun çıkardığı mebuslar evvela Ankara'ya uğruyor, sonra İstanbul'a geliyordu. Bunlar İstanbul'da toplandılar ve aralarında sulh için yapılacakları, en son fedakârlığı kararlaştırdılar. Bu suretle meydana çıkan programa (Milli Misak) namı verildi. İşte milli hükümetimiz Allah'ın inayetiyle bu ahdi ve misakı tamamıyla yerine getirmeye muvaffak olmuştur (Ahmet Halit, 1924: 11, 12).

Milletin iradesi karşısında İstanbul'da yeni bir Meclis-i Mebusan toplandı. İngiliz zırlıların topları altında içtima eden meclis, misak-ı milliyi tanzim etti: Türk ekseriyetinin bulunduğu yerlerde Türk hâkimiyetinin kati surette tanınması lüzumunu, bundan başka bir sulhun milletçe tasdik edilemeyeceğini ilan eyledi (Fuat Köprülü, 1924: 104).

İstanbul'daki İngiliz kuvvetinin ve İngiliz casuslarının çok sıkı tecessüslerine rağmen mebuslar toplandı. Kati kararı verdi: Türkler nerede çok bulunuyorsa, o yerler Türk olacak. Başka bir şekilde hiçbir sulh tanınmayacak (İhsan Şerif, 1927-1928: 119).

3.1.4.Türkiye Büyük Millet Meclisi

İncelenen ders kitaplarında, Milli Mücadeledeki siyasi gelişmeler içinde TBMM'ye ayrı bir içindeönem atfedildiği anlaşılmaktadır. TBMM'nin açılmasıyla yeni bir sürecin başladığı, Mustafa Kemal Paşa'nın meclis başkanlığı, yeni bir hükümetin kurularak ülkenin idari merkezinin Ankara olduğu vurgulanmıştır:

Ankara'yı kendilerine merkez yaptılar. Orada bir meclis açtılar. Adına Türkiye Büyük Millet Meclisi dediler. Mustafa Kemal Paşa'yı bu meclise reis yaptılar. Anadolu'yu bu meclisle idare ettiler (Ahmet Refik, 1928: 159).

Ankara’da içtima eden millet meclisi İstanbul hükümetine karşı Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti namıyla yeniden bir Türk hükümetinin temelini kurdu (İhsan Şerif, 1926: 112).

Bu ifadelerin yanı sıra başka bir ders kitabında Cumhuriyetin temelini TBMM’nin açıldığı gün atıldığı ifade edilmiştir:

Yavrularım, 23 Nisan tarihini asla unutmayınız, bugünkü Cumhuriyetimizin temeli asıl o gün atılmıştır. Bu tarihe kadar Anadolu’nun her tarafında (Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri) memleketin müdafaasını deruhde etmişti. 23 Nisan 1336 (1920) tarihinde Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi toplandı ve memleketin idaresini eline aldı. İstanbul’daki hükümeti Anadolu asla tanımadı (Ahmet Halit, 1924:13).

Bu ifadelerin yanı sıra meclisin açılmasına çok büyük bir değer atfedilmiş, hatta bazı ders kitaplarında Ankara’daki meclisle yeni bir devletin tesis edildiği belirtilmiştir:

Anadolu’da yeni bir Türk devleti tesisinden başka bir çare kalmamıştı. Bunun üzerine Ankara’da toplanan millet meclisi, TBMM hükümetini ilan etti (Fuat Köprülü, 1924:105).

Anadolu’da ayrıca bir milli Türk devleti kurdular... (Ahmet Refik, 1928: 159).

3.1.5.Saltanatın Kaldırılması

İlkokul tarih ders kitaplarında Milli Mücadelenin anlatımında, siyasi gelişmelerin en sonuncusunu saltanatın kaldırılması oluşturmuştur. Bu bağlamda ders kitaplarındaki saltanatın kaldırılması bahsinde, saltanatın meclis kararıyla ortadan kaldırıldığı, bu gelişmenin millet iradesi için oldukça anlamlı olup bu günün bayram olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte saray ve Sultan Vahdettin hakkında da olumsuz ifadeler kullanılmıştır:

Millet anladı ki ferdi saltanatlar daima milletin zararına olmuştur. Binaenaleyh, Büyük Millet Meclisi, 12 Rebiülevvel [1341] ve 2 Teşrin-i sani 1338 tarihli kararıyla saltanatı lağvetti (Ahmet Halit, 1924: 22).

Asırlardan beri sarayın bunca mezalimini gören ve en son defa Vahideddin’in alçakça ihanetlerine şahid olan bu millet, bu kadar zarar gördüğü bir şekli-i idareye artık tahammül edemezdi. Millet bu derin, samimi arzusunun temsil eden Büyük Millet Meclisi 2 Teşrin-i sani 1338’de saltanatın ancak millete aid (...) ilanına kadar verdi. Bu suretle tarihimizdeki en büyük fenalık menbaından kurtulup temizlenmeye muvaffak oldu. Bu büyük ve mukaddes gün bizim için en büyük bayramdır (Fuat Köprülü, 1924: 109).

3.2.Diplomatik Gelişmeler

Araştırmanın diğer bulgularını oluşturan Milli Mücadele sürecindeki diplomatik gelişmelerin, I. Dünya Savaşı’nın hemen ardından başlayarak Türk İstiklal Savaşı’nın bitişine kadar devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda konular, Wilson Prensipleri, Paris Barış Konferansı, Sevr Anlaşması, Londra Konferansı, Kars Anlaşması, Ankara Anlaşması, Mudanya Mütarekesi ve son olarak Lozan Barış Antlaşması şeklinde kronolojik olarak sıralanarak sunulmuştur.

3.2.1.Wilson Prensipleri

Araştırma kapsamında yer alan iki ders kitabında Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna doğru ilan edilen Wilson Prensipleri’ne atıfta bulunulmuştur. Wilson’un yayınladığı maddelerin içinde yer alan “*Osmanlı İmparatorluğu’nun nüfusun çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu bölümlerinde Türk egemenliği güvence altına alınmalı*” (Boztaş, 2014) ifadesine güvenildiğini ancak bu ümidin boşa çıkıp aldanıldığına dikkat çekilmiştir:

Amerika Reis-i Cumhuru Wilson, yapılacak sulhun esasları olmak üzere 14 madde ilan etmişti. Bu maddelere göre ekserisi Türklerle meskûn olan Anadolu ve Trakya bize kalacak, yaşamak hakkımız tasdik edilecekti. Lakin mütarekeden biraz sonra bu ümidin aslı olmadığını gördük (Fuat Köprülü, 1924:102). Benzer şekilde başka bir kitapta da bu durum şöyle ifade edilmiştir: Mütarekeden sonra hakkımız, varlığımız tanınacak sandık. Amerika Reis-i Cumhuru Wilson'un Türklere hakk-ı hayat bahşeden 14 maddelik bir tebliğine kandık. Pek fena aldandık (İhsan Şerif, 1926: 108-109).

3.2.2.Paris Konferansı

Birinci Dünya Savaşı sonunda Paris'te yapılan barış konferansı da bir ders kitabında geçmiş ve bu konferansın Türkiye'ye etkisi bir cümle ile ifade edilmiştir:

Müttefik devletler Paris'te toplandılar. Güya sulh yapacaklardı. Bizi çağırmaya tenezzül etmediler. Bilakis kendilerinden sulh haberini beklerken günün birinde İstanbul hükümetinin sadrazamına müracaatla şu acı haberi bildirdiler: Paris konferansı kararıyla İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir (Ahmet Halit, 1924: 8).

3.2.3.Sevr Antlaşması

İlkokul ders kitaplarında diplomatik bakımdan en çok bahsedilen gelişmelerden birisi Sevr Antlaşması'dır. İncelenen kitapların yedisinde bu antlaşmadan bahsedildiği görülmektedir. Ders kitaplarında, devletin varlığını ortadan kaldıran ve ülkeyi parçalayan bir antlaşma olarak tasvir edilen Sevr'i kabul eden Sultan Vahdettin ve İstanbul hükümetine tepki gösterilmiştir:

Türkiye ile de Sevr Muahedesi imzalandı. Bu muahede ile Osmanlı İmparatorluğu kamilen ortadan kalktı. Ordumuz bulunmayacaktı. Anadolu'nun şark tarafı Ermenistan olacaktı. Küsur tarafları da Fransızlar, İtalyanlar ve İngilizler tarafından paylaşılacaktı (Ahmet Refik, 1925: 15).

İşte Vahdeddin'in tasdik ettiği Sevr Muahedesi bu suretle Türkiye'nin ölümü demek idi. Bu muahedeye göre biz Anadolu'nun ortasına sığınmış, denizi yok, kimsesi yok, topu tüfengi yok, askeri yok, velhasıl hiçbir şeyi yok, varlığı bile şüpheli bir aşiret haline giriyorduk (İhsan Şerif, 1927-1928: 115).

Bir başka eserde ise Sevr'in bu özelliğinin yanı sıra antlaşmanın imzalanma süreci ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Burada Sevr'in ilk olarak İstanbul hükümetinin temsilcisi Tefvik Paşa tarafından imzalanmadığı ancak daha sonra müttefiklerin tehdit ve baskısıyla İstanbul'da toplanan saltanat şurası tarafından imzalanmasına karar verildiği bilgisi verilmiştir. Eser, imza süreci hakkında verdiği bilgilerle diğer kitaplardan farklı bir özellik göstermektedir (Ahmet Halit, 1924: 13).

Araştırma kapsamında incelenen bazı ders kitaplarında ise Sevr Antlaşması'nı Damat Ferit Paşa'nın imzaladığı bilgisi verilmiştir:

“*Damat Ferid, Fransa'da Sevr'de bir musalaha akdetti*” (Emin Ali, 1927: 144). Aynı şekilde *Çocuklara Tarih Bilgisi* adlı eserde, Damat Ferit Paşa'nın düşmanların ileri sürdüğü şartların hepsini kabul edip Sevr'i imzaladığı belirtilmiştir (Ahmet Refik, 1928: 152).

Bunların yanı sıra incelenen ders kitaplarında, Sevr Antlaşması'nın İstanbul hükümeti tarafından kabul edilmesine rağmen geçersiz olduğu ve Türk halkı ve Ankara tarafından kabul edilmediğine dikkat çekilmiştir:

Lakin kalplerinde millet milliyet duygusu yanan Türklerin nazarında bu muahedenin bir paçavra kadar kıymeti yok idi (İhsan Şerif, 1927: 113).

“*Büyük Millet Meclisi hükümeti böyle bir musalahayı tanımadığını ilan etti*” (Emin Ali, 1927: 144). Benzer şekilde başka bir kitapta da Anadolu’nun bu antlaşmayı asla tanımadığı ifade edilmiştir (Ahmet Halit, 1924: 13).

3.2.4.Londra Konferansı

Diplomatik gelişmeler bağlamında bir ders kitabında Londra Konferansı hakkında bilgi verildiği görülmektedir. Bu bağlamda neden-sonuç ilişkisi içerisinde TBMM hükümetinin bu ilk diplomatik etkinliği hakkında şu ifadelerde bulunulmuştur:

Bu, TBMM hükümetinin ilk zaferi idi. Avrupa diplomatları bunu hiç bilemiyorlardı. Artık anladılar ki ne Sevr Muahedesi ne de hiçbir şey para etmiyor. Anadolu ile antlaşmaktan başka çare yok! Nihayet Londra’da bir konferans yaptılar. Anadolu’dan ve İstanbul’dan ayrı ayrı murahhaslar gittiler. Bunlar Avrupa’ya Yunanlıların yaptıkları fecâyî’i anlattılar; bir tahkik heyeti yollayın dediler; fakat Yunanlılar kabul etmediklerinden bir netice çıkmadı (Ahmet Halit, 1924: 14).

3.2.5.Kars Antlaşması

TBMM hükümetinin batıdaki diplomatik faaliyetlerinin yanında doğudaki gelişmeler de ders kitaplarında anlatılmıştır. İşte bunlardan birisi Kars Antlaşması’dır. İncelenen ilköğretim tarih ders kitaplarında Kars Antlaşması’yla, doğudaki sınırların güvence altına alınıp cephenin kapandığı ve özellikle Ermenistan sorununun halledildiği üzerinde durulmuştur (İhsan Şerif, 1926: 113; Emin Ali, 1927: 145). Ayrıca konu ilgili kitaplarındaki bazı ifadelerin, çocukların seviyesine göre oldukça rahat bir üslup ile anlatıldığı görülmektedir:

Ermeniler Amerika’dan yardım görüyorlardı. Amerika’nın Cumhur Reisi Wilson onlara bol keseden vaatler yapıyor, bizim topraklarımızdan vermek istiyordu. Kars Muahedesi yapılarak şark tarafındaki gürültü bitti (Ahmet Halit, 1924: 15).

3.2.6.Ankara Antlaşması

Sakarya Savaşı’ndan sonra Fransızlarla imzalanan Ankara Antlaşması (Köstüklü, 2013: 30), ders kitaplarında bahsedilen diğer bir diplomatik meseleyi teşkil etmektedir. Konu bağlamında ilgili üç farklı ders kitabında Ankara Antlaşması’na yer verilerek “Fransızlarla yapılan uzun mücadeleler sonrası Ankara’da bir antlaşma yapıldığı ve Adana ve çevresini TBMM hükümetine teslim edip çekildikleri” bilgisi verilmiştir (Fuat Köprülü, 1924:106; İhsan Şerif, 1926:113; Emin Ali, 1927: 146).

3.2.7.Mudanya Mütarekesi

Milli Mücadelenin askeri safhası Mudanya’da yapılan ateşkes antlaşması ile sona ermiştir (Eraslan, 2005). Mudanya Ateşkes Antlaşması incelenen ders kitaplarında, öncesi ve sonrasıyla birlikte ele alınmıştır. Öncelikle Türk ordusunun gösterdiği kahramanlık ve başarının “bütün âlemi hayrette bıraktığı” (Ali Reşad, 1928: 133) ve “Avrupa gazetelerinin Türkleri methettiği” (Ahmet Halit, 1924:18) ifade edilerek ateşkesin öncesinde Türk ordusunun ve TBMM’nin gücüne dikkat çekilmiştir. Akabinde Türk ordusu ve Yunanlılar arasında arabuluculuk meselesi gündeme gelmiştir. Bu husus, farklı ders kitaplarında yer almış, kitapların ikisinde ateşkesin Fransızların arabuluculuğu ile imzalandığı (Fuat Köprülü, 1924: 108; İhsan Şerif, 1926: 115), bir başka kitapta yer alan “Yunanlılar ise İngilizlere müracaatla, “Aman araya girin de mütareke yapalım” diye yalvardılar” cümlesiyle İngilizlerin araya girmesiyle yapıldığı ifade edilmiştir (Ahmet Halit, 1924: 18).

Ders kitaplarında Mudanya Ateşkes Antlaşması ile ilgili olarak Yunan ordusunun Trakya’yı boşaltması ve Türk ordusunun İstanbul ve Trakya’ya girmesi üzerinde durulmuştur (Fuat

Köprülü, 1924:108; İhsan Şerif, 1926: 116). Örneğin Türk ordusunun İstanbul'a girişi bir kitapta şöyle anlatılmıştır:

Türkün ordusu İstanbul'a girdi. İstanbul halkının alkışları bütün sokakları çınlattı. İngilizler hazırlandılar, Türk bayrağını selamladılar, askerlerini toplayarak çekilip gittiler (Ahmet Refik, 1925: 27).

3.2.8.Lozan Barış Antlaşması

Diplomatik gelişmeler konusundaki bulgulardan sonuncusunu Lozan Barış Antlaşması oluşturmaktadır. Lozan, araştırma kapsamında incelenen bütün ders kitaplarında yer almıştır. Lozan ile ilgili olarak öncelikle, İsviçre'nin Lozan şehrinde barış görüşmelerinin başladığı ve Türkiye'yi temsil eden heyetin başında İsmet Paşa'nın bulunduğu şekilde temel bilgilerin verildiği görülmektedir (Ahmet Refik, 1925: 27; Emin Ali, 1927:147; Ali Reşad, 1927: 134). Bunların yanı sıra kitaplarda müzakere süreci ve yaşananlara dikkat çekilmiş, özellikle müzakerelerin uzaması ve kesintiye uğramasından bahsedilmiştir:

(...) Ne kadar müşkülât çıkarmak mümkün ise hepsini yaptılar. Müzakereyi uzattıkça uzattılar. Birinci içtımâ bilanetice yarıda bile bıraktılar (İhsan Şerif, 1926: 117).

Lozan Konferansı tamam dokuz ay sürdü. Türkiye'de Avrupa devletlerinin birçok menfaatleri vardı. Bu menfaatleri onlara padişahlar vermişlerdi. Bunlardan bir türlü vazgeçmiyorlardı. Onun için, müzakereyi uzattıkça uzattılar (Ahmet Refik, 1928: 163).

İncelenen ders kitaplarında, Lozan Barış Antlaşması'nın sonuçları ve önemi üzerinde sıkça durulduğu görülmektedir. Burada da özellikle Türkiye'nin siyasi ve mali anlamda bağımsızlığının tanındığı, ülkenin kapitülasyonlardan kurtulduğuna dikkat çekilmiştir:

Kapitülasyonları kaldırdık. Memleketimizde tamamıyla hür, serbest, hakim kaldık (Fuat Köprülü, 1924: 109).

Türkiye'nin istiklali tasdik olundu. Ermenistan hülyası ortadan kalktı. Türkiye asırlardan beri adliyece maliyece müstakil değildi. Türkiye'nin adli ve mali istiklali tanındı (Ahmet Refik, 1925: 27-28)

Türkiye yüzlerce senelerden beri elini kolunu bağlayan kapitülasyonlardan padişahların milletin menfaatini düşünmeden ecnebilere vermiş oldukları ağır imtiyazlardan kurtuluyor, tamamıyla hür ve müstakil bir devlet oluyordu. Türkiye tarihinde ilk defa olarak milletin istiklalini menafini, sıyanet böyle bir muahede akdediliyordu (Ali Reşad, 1928:134).

Lozan'ın ülkede bir bayram havası estirdiğine de bir ders kitabında rastlanılmıştır. Şöyle ki antlaşmanın imzalandığı tarihin (24 Temmuz 1923) o yılın Kurban Bayramına rastladığı ve 23 Temmuz Hürriyet Bayramının ertesi günü imzalandığı için üç bayramın bir arada yaşandığı belirtilmiştir (Ahmet Halit, 1924: 21). Böylece yazar tarafından Lozan'ın II. Meşrutiyet'in ilanı ile aynı kategoride değerlendirildiğini göstermektedir.

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Milli Mücadelenin sona erdiğine *Türk Çocuklarına Tarih Dersleri* adlı kitapta değinilmiştir. Bu bilgi, incelenen ders kitapları içerisinde sadece bu kitapta verildiği için ve araştırmanın sınırlarının tespiti açısından önemlidir:

Muahedenin imzasından iki buçuk ay sonra bir taraftan İngiliz, Fransız ve İtalyan ordu ve donanmaları İstanbul'u terk eder iken diğer taraftan senelerden beri muharebe meydanlarında şan ve şöhret kazanan Türk askerleri şehre büyük bir

zafer alayıyla giriyordu. İstanbul halkı halaskar askerlerini geçtikleri yollara çiçekler serpererek büyük bir sevinç ve heyecanla karşıladılar. İstanbul'a milli ordunun girişi tarihi olan 6 Teşrin-i Evvel 1923 istiklal mücadelesinin nihayetidir (Emin Ali, 1927: 147).

4. Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş öyküsü olan Milli Mücadele, askeri gelişmelerin yanı sıra siyasi ve diplomatik yönleriyle de süren çok geniş bir süreci içinde barındırmaktadır. Bu sürecin sonunda Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş olup yaklaşık bir asırdır varlığını devam ettirmektedir. Türkiye tarihinde bu denli önemli bir yere sahip olan Milli Mücadele konusu, Cumhuriyetin ilanından bugüne topluma aktarılmaya çalışılmaktadır. Bu aktarımın önemli araçlarından birisi ise kuşkusuz okullar, tarih dersleri ve ders kitaplarıdır. İşte bu çalışmada Cumhuriyetin ilk kuşağına Milli Mücadelenin bir kesitinin nasıl sunulduğu, ilkökul tarih ders kitapları üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Milli Mücadele sürecinin siyasi ve diplomatik gelişmeleri kronolojiye riayet edilerek bulgular halinde sıralanmıştır. Siyasi gelişmeler içerisinde kongreler bahsinde Erzurum ve Sivas'ın öne çıktığı, İstanbul hükümeti ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın işgal güçleriyle işbirliği yapan ve ülkeye ihanet eden hainler olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bundan başka Misak-ı Milli'nin Türk vatanının sınırları ile ilgili olan kararı öne çıkılmıştır. TBMM'nin açılması ile de yeni bir devrin hatta devletin başladığına dikkat çekilmiş, saltanatın kaldırılması ile de milli iradenin tamamen tecelli ettiği vurgulanmıştır.

İncelenen ders kitaplarında diplomatik gelişmeler Birinci Dünya Savaşı'na kadar dayandırılmış, Milli Mücadele sürecindeki uluslararası alandaki gelişmelere de yer verilmiştir. Bu bağlamda Wilson Prensipleri'nin özelliğine ve Paris Barış Konferansı'na dikkat çekilmiştir. Ders kitaplarında diplomatik anlamda en fazla yer alan konulardan birini Sevr Antlaşması oluşturur. Ülkenin varlığına kasteden bir antlaşma olarak görülen Sevr'i kabul edenler sert ifadelerle zikredilir. Ders kitaplarında Mudanya Mütarekesi'nin askeri ve diplomatik yönü bir arada verilmiş ve son olarak incelenen bütün ders kitaplarında Lozan'ın müzakere süreci ve Türkiye Cumhuriyeti için ifade ettiği anlam üzerinde durulmuştur.

Araştırma kapsamında incelenen kitapların basım tarihlerini 1924-1928 yıl aralığı oluşturur. Bu tarihler, Milli Mücadele yıllarına (1919-1922) çok yakındır. Bu nedenle kitapların yazılış tarihlerinin, içeriği ve kullanılan dili doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır. Yine Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmasının meydana getirdiği coşku, duygu, heyecan ve bakış açısını ders kitaplarındaki anlatılarda görebilmek mümkündür. Bu durum, yaşanan sürecin ve ülkedeki havanın tarih anlayışı ve eğitimini etkilediğini gösterir. Esasen kitaplarda verilen bu bilgilerin Milli Mücadelenin askeri sürecinin tamamlayıcısı olarak verildiği dikkati çekmektedir. Bu da tarih dersleriyle Cumhuriyetin çocuklarına tüm yönleriyle bir Milli Mücadele veya İstiklal Savaşı tarihinin öğretilip belleklerinde yer edinilmesini amaçlandığını göstermektedir. Dikkate alınması gereken bir başka husus, bu ders kitaplarını gören, inceleyen, okuyan çocukların yaş aralığıdır. Yani ilkökulda tarih dersi alan çocukların Milli Mücadele sürecini bizzat yaşadıkları gerçeği karşımızda durmaktadır: Yaşanılan, görülen, duyulan tarihten yazılan ve okunan bir tarihe doğru yol alış söz konusudur. Buradan hareketle dönemi ilgilendiren çalışmaların özellikle ders kitapları bağlamında artması dönemin anlaşılmasına ciddi katkılar sağlayacaktır. Nitekim son yıllarda bu husustaki çalışmaların artması ümit verici olmuştur (Yıldırım, 2016; Ata, 2017; Gürkan, 2017; Şimşek, 2019). Türkiye tarihinin dönüm noktası olan bir olgunun ilkökul çocuklarına anlatımının işlendiği bu çalışma ile gelecekteki araştırmalar için Türkiye Cumhuriyeti tarihi, Türkiye'deki tarih anlayışı ve tarih eğitiminin gelişimi hususlarında mütevazı bir malumat ve değerlendirme sunulduğu umulmaktadır.

Kaynakça

Ahmet Halit. (1924). *Bizim tarih*. İstanbul: Amedi Matbaası.

- Ahmet Refik. (1925). *Türkiye tarihi*. İstanbul: İbrahim Hilmi.
- Ahmet Refik .(1928). *Çocuklara tarih bilgisi*. İstanbul: İbrahim Hilmi.
- Aktın, K., & Dilek, G. (2014). Tarih/sosyal bilgiler öğretim programlarında okul öncesi dönemde tarih öğretimi: ABD örneği. *Uluslararası Avrasya sosyal Bilimler Dergisi*, 5(16), 36-56.
- Alaca, E. (2017). Cumhuriyet dönemi ilköğretim tarih ders kitapları üzerine bir değerlendirme (1923-1972). *Turkish Studies*, 12(28), 25-40.
- Ali Reşat. (1928). *İlk mekteplere tarih dersleri*. İstanbul: Türk Neşriyat Yurdu.
- Aslan, E. (2011). Osmanlı'nın "mekatib-i iptidaiye"sinden Türkiye Cumhuriyeti'nin "ilk mektepler"ine geçişte tarih programlarında değişim. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 48, 749-777.
- Aslan, E. (2012). Atatürk döneminde tarih eğitimi I: Türk tarih tezi öncesi dönem (1923-1931). *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 331-346.
- Ata, B. (1998). John dewey ve Türkiye'de ilköğretimde tarih öğretimi (1923-1930). Ç. Baytekin & B. Türkoğan (Yay. Haz.), *Atatürk'ün Cumhuriyet'in İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 57-77).
- Ata, B. (2000). Atatürk, tarih öğretimi ve müzeler. *Türk Yurdu*, 20(160), 85-90.
- Ata, B. (2014). 1924'te ilköğretimde tarih öğretimi: D'alembert etkisi altında Türk deneyimi. *Turkish History Education Journal* 3(1), 43-61.
- Ata, B. (2017). Tarih öğretiminin tarihi (1869-1922 dönemi). İ. H. Demircioğlu & E. Demircioğlu (Edt.), *Türkiye'de tarih eğitimi araştırmaları el kitabı* içinde (s.1-28). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Boztaş, A. (2014). Wilson ilkeleri'nin Türk dış politikasına yansımaları: realist ve pragmatist bir perspektif. *Gazi Akademik Bakış*, 7(14), 163-176.
- Çapa, M. (2012). Osmanlı imparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine geçiş sürecinde türkiye'de tarih öğretiminin tarihçesi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), 1-28.
- Emin Ali. (1927). *Türk çocuklarına tarih dersleri*. İstanbul: Suhulet Kütüphanesi.
- Engin, V. (2015). *Osmanlı'dan cumhuriyet'e tarihi devamlılık*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Eraslan, C. (2005). Mudanya mütarekesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 30, s. 356-358). İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*.
- Fraenkel, J., & Wallen N., & Hyun, H. (2011). *How to design and evaluate research in education*, New York: Connect Learn Succeed.
- Fuat Köprülü. (1924). *Milli tarih*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi ve Matbaası.
- Gürkan, H. (2017). *Türkiye'de tarih öğretimi ilköğretim ders kitapları (1869-1950)*. Adana: Karahan Kitabevi.
- İhsan Şerif. (1926). *Cumhuriyet çocuklarına tarih dersleri*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.
- İhsan Şerif .(1927-1928). *Cumhuriyette tarih*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.
- Keleş, H., & Kiriş, A. (2006). Bir Osmanlı tarihçisi olan ali reşat'ın hayatı, eğitimciliği ve tarih öğretimi ile ilgili görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 571-586.
- Köstüklü, N. (2013). *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi araştırmaları I*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Küçük, C. (2005). Milli mücadele. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 30, s. 76-83). İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*.
- Maarif Vekâleti. (1924). *İlk mektepler müfredat programı*. İstanbul: Matbaayı Amire.
- Maarif Vekâleti. (1926). *İlk mektepler müfredat programı*. İstanbul: Matbaayı Amire.
- Öztürk, C., & Yılmaz, A. (2001). Türkiye’de harf inkılabından önce kullanılan ilkokul tarih programları ve ders kitapları. *KUYEB, I(2)*, 409-427.
- Şimşek, A., & Çakmakçı, E. (2019). Cumhuriyet dönemi ilkokul tarih ders kitaplarında milli mücadele. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 15(30)*, 189-227.
- Şimşek, A. (2019). Giriş. A. Şimşek (Edt.), *Tarih ders kitaplarında imajlar* içinde. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Vurgun, A. (2016). *Milli tarih nedir?* İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Yıldırım, T. (2016). *Tarih ders kitaplarında kimlik söylemi*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.